

11. Святун О.В. Європейські механізми боротьби із торгівлею людьми : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 « Міжнародне право» / О.В. Святун ; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – К., 2005. – 203 с.
12. Типологический подход при производстве по уголовным делам о торговле людьми : [учеб. пособие] / [Г.К. Смирнов, Т.В. Варчук, Л.С. Дубовая]; под ред. Г.К. Смирнова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 143 с.
13. Торговля людьми и легализация преступных доходов. Вопросы противодействия : [науч.-практ. пособие] / [А. Андреани и др.]; под ред. О.П. Левченко. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 271 с.

Анотація

Жаровська Г. П. Торговля людьми як форма організованої злочинної діяльності. – Стаття.

У статі розглянуто проблеми торгівлі людьми як форми транснаціональної злочинної діяльності. Визначаються підстави диференціації незаконної експлуатації людини та легальної. Робиться висновок, що торгівля людьми є антисоціальним явищем, трансформованим в окремий вид високоорганізованого кримінального бізнесу, який у наш час являє собою загрозу національній безпеці всіх країн цивілізованого світу.

Ключові слова: торгівля людьми, транснаціональна злочинність, експлуатація, жертва, вербування, примус.

Аннотация

Жаровская Г. П. Торговля людьми как форма организованной преступной деятельности. – Статья.

В статье определены проблемы торговли людьми как формы транснациональной преступной деятельности. Определяются основания дифференциации незаконной эксплуатации человека и легальной. Делается вывод о том, что торговля людьми является антисоциальным явлением, трансформированным в отдельный вид высокоорганизованного уголовного бизнеса, который в наше время является угрозой национальной безопасности всех стран цивилизованного мира.

Ключевые слова: торговля людьми, транснациональная преступность, эксплуатация, жертва, вербовка, принуждение.

Summary

Zharovska H. P. Human trafficking as a form of organized criminal activity. – Article.

The article deals with problems of human trafficking as a form of transnational criminal activity. The basis for differentiation of the illegal human exploitation from legal human exploitation is determined. It is concluded that human trafficking is anti-social phenomenon, transformed into individual type of a highly organized criminal business, which nowadays is a threat to the national security of all countries of the civilized world.

Key words: human trafficking, transnational crime, exploitation, victim, recruitment, coercion.

УДК 343.12

О. В. Керевич

ТАКТИЧНІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ

Актуальність теми. Зміна моделі кримінального провадження в Україні стала частиною загальної правової реформи щодо гармонізації вітчизняного законодавства відповідно до міжнародних стандартів, що зумовило перегляд низки положень різних галузей права, у тому числі кримінального процесуального права [1, с. 8].

До основоположних прав людини відноситься право на житло та його недоторканість. Зокрема, у ст. 12 Загальної декларації прав людини зазначається, що «ніхто не може зазнавати безпідставного втручання в його особисте та сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції». Крім того, аналогічні права проголошені й у Міжнародному пакті про

громадянські і політичні права (ст. 17) та в Європейській конвенції про захист прав людини й основоположних свобод (ст. 8) [2]. Конституція України також гарантує недоторканість житла (ст. 30). Так, забороняється проникнення в житло чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше, як за вмотивованим рішенням суду [3]. Порушення недоторканості житла чи іншого володіння громадян тягне також кримінальну відповідальність за ст. 162 КК України [4].

Стан наукового дослідження. Організаційним та процесуальним особливостям проведення слідчих (розшукових) дій присвячено роботи таких учених, як Ю.П. Аленін, В.О. Коновалов, В.С. Кузьмічов, В.Г. Лукашевич, Л.Д. Удалова, Ю.М. Черноус, В.Ю. Шепітько та ін.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку із прийняттям нового КПК ще не складалась єдина практика розгляду питань, що стосуються обшуку. Це призводить до численних процесуальних помилок у діяльності як слідчих, що ініціюють проведення обшуків, так і слідчих суддів, які надають дозвіл на їх проведення. Сьогодні положення КПК дозволяють по-різному підходити до вирішення одних і тих самих питань, тому вони потребують роз'яснень для вироблення єдиної слідчої та судової практики, сприяння підвищенню якості діяльності уповноважених суб'єктів.

Розгляду слідчими суддями клопотань про надання дозволу на проведення обшуку присвячено низку норм КПК України, зокрема ст. ст. 233, 234, 235, 236, а також інші, які визначають територіальну підсудність розгляду таких клопотань (ст. ст. 32, 34), вказують на те, яким повинно бути судове рішення (ст. ст. 370, 372) тощо.

Обшук – слідча (розшукова) дія, яку проводять на підставі ухвали слідчого судді з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, що було здобуте внаслідок його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб (ч. ч. 1, 2 ст. 234 КПК України) [5].

Слід зазначити, що слідчі, прокурори часто не надають належного значення законності й обґрунтованості обшуку, правильності його процесуального оформлення, допускаються істотні порушення процесуального законодавства, вимог моральності, що цілком неприпустимо в умовах апелювання законодавця, науки та практики до морального аспекту проведення слідчих дій. Так, за необхідності проведення обшуку слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням. Крім того, до клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання, а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання. Це клопотання розглядається в суді в день його надходження за участю слідчого або прокурора.

Практика розгляду клопотань про проведення обшуку слідчим суддею свідчить про неоднаковий підхід до вирішення питання про їх розгляд у відкритому чи закритому судовому засіданні, а деякі слідчі судді взагалі не вказують цю обставину у своїх ухвалях [6].

Відповідно до ч. 2 ст. 27 КПК України слідчий суддя, суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження в закритому судовому засіданні впро-

довж усього судового провадження або його окремої частини лише у таких випадках: 1) якщо обвинуваченим є неповнолітній; 2) розгляду справи про злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; 3) необхідності запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи; 4) якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом; 5) необхідності забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні [5].

Оскільки обшук – це слідча (розшукова) дія, що супроводжується пошуковими операціями, майну підозрюваного повинно бути завдано якомога меншої шкоди. Іноді під час його провадження стають відомими факти, що становлять особисту таємницю для підозрюваного та його близьких. В таких випадках вжиття всіх заходів для того, щоб їх не розголосили особи, які беруть участь в обшуку, є моральним і професійним обов'язком захисника.

Враховуючи зазначені норми, на наш погляд, клопотання про надання дозволу на обшук мають розглядатися в закритому судовому засіданні.

Слід зазначити, що надання дозволу на обшук є процесуальною дією слідчого судді, яка має фіксуватись у журналі судового засідання (ст. 103 КПК), а за наявності на те підстав, передбачених ст. 107 КПК, і за допомогою технічних засобів.

Також доцільно вказати, що новий КПК, на відміну від раніше діючого, закріплює легальне визначення понять «житло» та «інше володіння» й дає можливість не звертатись до спеціального законодавства аби зрозуміти зміст зазначених категорій. Так, ч. 2 ст. 233 КПК під житлом особи визначає будь-яке приміщення, яке знаходиться в постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення й правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи [5].

Прийняття рішення про проведення цієї слідчої (розшукової) дії потребує посиленої обережності, оскільки вона пов'язана із вторгненням у житло, приміщення підприємств, установ і організацій. Гарантією обґрунтованості цього рішення є положення ч. 1 ст. 30 Конституції України, згідно з якою не допустимим є проникнення до житла чи іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше, як за вмотивованим рішенням суду.

Згідно з ч. 1 ст. 236 КПК України ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи може бути виконана слідчим або прокурором. Для участі в проведенні обшуку може бути запрошено потерпілого, підозрюваного, захисника, представника й інших учасників кримінального провадження. З метою отримання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку мають право запросити спеціалістів. Мають бути вжиті належні заходи для забезпечення присутності під час проведення обшуку осіб, права та законні інтереси яких може бути обмежено або порушено [5].

Інколи обшук без належних підстав проводить слідчий у не виправдано грубій формі, порушуючи елементарні права особи, принижуючи людську гідність обшукуваного та його близьких. У протоколах нерідко немає відмітки про роз'яснення особам, у яких проводять обшук, а також іншим учасникам кримінального провадження їх прав, передбачених ч. 1 ст. 236 КПК України.

Так, ст. 233 КПК України регламентує процес проникнення до житла чи іншого володіння особи. Встановлено, що слідчий, або прокурор має право без винесення ухвали слідчого судді ввійти до житла чи іншого володіння особи лише в невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. У такому випадку прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді, який розглядає таке клопотання та перевіряє, чи дійсно були наявні підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді [5].

Якщо прокурор відмовиться погодити клопотання слідчого про обшук або слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про обшук, встановлені внаслідок такого обшуку докази є недопустимими, а отримана інформація підлягає знищенню. У ситуації, коли отримана інформація у вигляді, наприклад, речових доказів або оригіналів документів, таке знищення «інформації», як того вимагає закон, може завдати непоправної шкоди правам та інтересам громадян.

У зв'язку із цим з метою реалізації права на захист, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження пропонуємо доповнити ч. 3 ст. 233 КПК України положенням, що «вилучені речі, документи підлягають негайному поверненню».

Правильною слід вважати практику слідчих суддів, які, задовольняючи клопотання слідчого або прокурора про надання дозволу на обшук житла чи іншого володіння особи, вказують родові ознаки речей чи документів, які підлягають вилученню внаслідок проведення обшуку, з підстав недопущення в подальшому сумнівів та протиріч, які б виникали в ході виконання таких ухвал. Однак, окрім конкретно визначеного переліку речей та документів, для виявлення яких проводиться обшук (огляд), не в повній мірі відповідає вимогам п. 6 ч. 2 ст. 235 КПК таке формулювання в ухвалі: «інші речі та документи, які мають значення для кримінального провадження».

До найпоширеніших підстав для відмови в задоволенні клопотання про проведення обшуку згідно зі ст. 234 КПК можна віднести такі: відсутність в матеріалах клопотання достовірних даних на підтвердження факту вчинення кримінального правопорушення; відсутність даних на підтвердження факту проживання/реєстрації особи, щодо якої ставиться питання про проведення обшуку, за зазначеною в клопотанні адресою; недоведеність того, що речі й документи, з метою відшукування яких слідчий просить надати дозвіл на проведення обшуку, мають значення для досудового розслідування; недоведеність того, що відшукувані речі, документи або особи можуть знаходитися в зазначеному в клопотанні житлі чи іншому володінні особи; відсутність об'єктивних даних на підтвердження

того, що особа, у володінні якої орган досудового розслідування просить провести обшук, має пряме або опосередковане відношення до кримінального правопорушення, відомості за яким внесені до ЄРДР; неявка в судове засідання слідчого чи прокурора, який є належним суб'єктом підтримання клопотання про надання дозволу на проведення обшуку в конкретному кримінальному провадженні; незазначення найменування речей та документів, для виявлення яких проводиться обшук; недоліки самих клопотань.

Так, ухвалою слідчого судді Святошинського районного суду міста Києва в задоволенні клопотань старшого слідчого К. про проведення обшуку відмовлено, оскільки є порушення п. 6 ч. 3 ст. 234 КПК: у клопотаннях не зазначено осіб, яким належить житло та у фактичному володінні яких знаходиться житло, що процесуально не дозволило прийняти слідчому судді ухвали про дозвіл на обшук [6].

Також слідчі та прокурори, звертаючись до слідчого судді з клопотаннями про обшук, досить часто зловживають відсутністю конкретизованої інформації, передбаченої п. 7 ч. 3 ст. 234 КПК (клопотання про обшук повинно містити відомості про речі, документи або осіб, яких планується відшукати). Відсутність у клопотаннях посилання на конкретні речі та документи, які планується відшукати, призводить до порушення недоторканості житла, що гарантоване КПК та Конституцією України.

Зауважимо, що під час розгляду клопотання про обшук необхідно виходити з обов'язку слідчого (прокурора) довести перед судом наявність достатніх підстав вважати, що відшукувані документи мають значення для досудового розслідування, співвідносяться з обставинами вчиненого кримінального правопорушення за витягом з ЄРДР і знаходяться в зазначеному в клопотанні житлі. При цьому слідчий суддя в кожному конкретному випадку повинен оцінити, чи є обґрунтованою необхідність обмеження конституційного права особи, вина якої не встановлена обвинувальним вироком суду і яка має право на поведження з нею, як з невинуватою особою.

Крім того, у ході проведення досудового розслідування та судового слідства на підставі КПК України виникають численні спори між учасниками кримінальних проваджень із питання отримання копії протоколу особою, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності – іншій присутній особі, оскільки вручення такої копії постанови в ст. 236 КПК не передбачено. Складається парадоксальна ситуація, коли слідчий чи прокурор перед початком виконання ухвали слідчого судді про проведення обшуку житла чи іншого володіння ознайомлює особу з ухвалою слідчого судді та вручає копію ухвали. При цьому після проведення такого обшуку жодних процесуальних документів особі не надається. Тим самим вона позбавляється права на підтвердження факту вилучення речей, предметів та документів.

Висновки. Викладене спонукає до внесення відповідних пропозицій до ст. 236 КПК України шляхом доповнення її ч. 9: «Після проведення обшуку та підписання всіма учасниками протоколу обшуку копія протоколу надається особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності – іншій присутній особі».

Під час розгляду клопотань щодо надання дозволу на обшук житла чи іншого володіння особи, слідчі судді повинні дотримуватись вимог ст. ст. 235, 370, 372

КПК щодо встановлення строку дії ухвал (він не може перевищувати одного місяця з дня постановлення); щодо вказівок житла чи іншого володіння особи або частини житла чи іншого володіння особи, які мають бути піддані обшуку в разі задоволення клопотань; зазначення особи, якій належить житло чи інше володіння, та особи, у фактичному володінні якої воно знаходиться.

Доходимо висновку, що своєчасне й результативне проведення обшуку є однією з головних умов ефективності досудового розслідування. Слід підкреслити, що яким би досконалим не був закон, його ефективність може бути оцінена тільки через правозастосовну практику тих суб'єктів кримінального провадження, які приймають рішення щодо проведення обшуку.

Література

1. Удалова Л.Д. Деякі проблемні питання правозастосування кримінального процесуального законодавства / Л.Д. Удалова // Актуальні питання кримінального процесуального законодавства України (Київ, 26 квітня 2013 р.): зб. матеріалів міжзுவівської наукової конференції; Національна академія прокуратури України. – К.: Алерта, 2013. – С. 8–13.
2. Декларація прав і свобод людини і громадянина від 22 листопада 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: constituanta.blogspot.com/2011/02/1991_20.html.
3. Конституція України: прийнята на 5 сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із прийняттям Кримінального процесуального кодексу України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4652-VI // Кримінальний процесуальний кодекс України. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 376 с.
6. Мороз І.М. Узагальнення судової практики розгляду слідчими суддями клопотань про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи у 2012–2013 рр. / І.М. Мороз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.apcourtkiev.gov.ua/.../uk.

Анотація

Керевич О. В. Тактичні та процесуальні особливості проведення обшуку житла чи іншого володіння особи. – Стаття.

У статті з'ясовується сутність обшуку житла чи іншого володіння особи як слідчої (розшукової) дії. Аналізуються тактичні та процесуальні особливості його проведення, обґрунтовується доцільність внесення окремих змін до КПК України з метою підвищення ефективності обшуку та недопущення зловживань уповноваженими особами.

Ключові слова: обшук, житло, слідчі (розшукові) дії, кримінальне провадження, слідчий, слідчий суддя, клопотання, ухвала.

Аннотация

Керевич А. В. Тактические и процессуальные особенности проведения обыска жилища или иного владения лица. – Статья.

В статье определена сущность обыска жилища или иного владения лица как следственного (розыскного) действия. Анализируются тактические и процессуальные особенности его проведения, обосновывается целесообразность внесения отдельных изменений в УПК Украины с целью повышения эффективности обыска и недопущения злоупотреблений уполномоченными лицами.

Ключевые слова: обыск, жилье, следственные (розыскные) действия, уголовное судопроизводство, следователь, следственный судья ходатайство, решение.

Summary

Kerevych O. V. Tactical and procedural features of search of a dwelling or other property. – Article.

The essence search of a dwelling or other property as the investigation (investigation) of action. Analyzed tactical and procedural features of the meeting, the expediency of making some changes to the Criminal Procedural Code of Ukraine to improve its efficiency and to prevent abuse by authorized persons.

Key words: search, home, investigators (ODA) actions, criminal proceedings, investigator, investigating judge, petitions, resolutions.

УДК 343.133

*Н. В. Малярчук,
Д. Ю. Бондаренко*

ІНСТИТУТ ПРИВАТНОГО ОБВИНУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ: ДОСВІД ТА НОВАЦІЇ

Визнання на законодавчому рівні необхідності реформування кримінальної юстиції в напрямку її гуманізації є, безперечно, вагомим кроком на шляху наближення української правової системи до світових стандартів у сфері захисту прав, свобод та законних інтересів людини й громадянина.

Інститут приватного обвинувачення як диференціація кримінально-процесуальної форми був предметом дослідження в працях таких науковців, як В.В. Дорошков, В.С. Зеленецький, А.В. Іщенко, Ю.В. Козубенко, В.З. Лукашевич, Н.В. Малярчук, О.Р. Михайленко, В.В. Попелюшко, І.В. Рогатюк, М.С. Строгович, В.М. Юрчишин та ін. Цінність досліджень зазначених авторів є беззаперечною. Проте 20 листопада 2012 року набрав чинності новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) [2], а тому, зважаючи на це, виникає необхідність у ґрунтовному аналізі новел КПК України, у тому числі й щодо змісту інституту приватного обвинувачення.

Проблема охорони та захисту прав учасників кримінального провадження потребує найвищого ступеня нормативної регламентації. В КПК України 2012 року прослідковується розширення кола гарантій забезпечення таких прав. Суттєвого реформування зазнала позиція законодавця щодо охорони прав та законних інтересів не лише обвинуваченого (підозрюваного, підсудного), але й потерпілого. Про це свідчить розширення кола кримінальних правопорушень, провадження щодо яких має здійснюватись у формі приватного обвинувачення.

Варто зазначити, що нормативному закріпленню таких вагомих змін у кримінальному процесі посприяв ряд факторів, серед яких не останню роль відіграв і міжнародно-правовий чинник. Зокрема, на нашу думку, важливий вплив мала рекомендація № R(85)11 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо становища потерпілого в рамках кримінального права й кримінального процесу [5] та рекомендація Rec(2006)8 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам (далі – Рекомендації) щодо допомоги потерпілим від злочинів [6]. Зміст зазначених Рекомендацій полягає у сприянні здійсненню реформування галузей кримінального права та процесу в напрямку поглиблення їх приватноправо-